

М. Довбенко

ЧИ ПОТРАПИМО У СВІТОВУ «ДВАДЦЯТКУ»?

Критичний погляд на орієнтири вітчизняної економічної стратегії

У передвиборній програмі кандидата в Президенти України В.Ф. Януковича «Україна для людей» перший розділ «Сильна економіка — успішна держава» починався сміливою обіцянкою: «Україна повинна за 10 років увійти у 20 найбільш економічно розвинених країн світу (G20)». Чи має ця інтенція під собою політико-економічне підґрунтя? Чи це чергове передвиборче гасло, а згодом — вказівка перебудованій бюрократичній машині, чи справжній вивірений орієнтир українського майбуття? Спробуємо відповісти на ці запитання й оцінити ризики, що можуть виникнути під час реалізації виголошеної ідеї.

Наведена амбітна мета не просто звичайний передвиборчий хід, адже згодом В.Ф. Янукович уже в ранзі Президента України не раз повторював її перед різними аудиторіями. Наприклад, свій виступ 2 червня 2010 року на 2-му засіданні Комітету з економічних реформ він розпочав промовистими словами: «Я оголошую перший етап реформ, які повинні привести нас до успіху. Наша мета проста, ясна — Україна впродовж 10 років має увійти до двадцятки найрозвинутіших країн світу, рівень життя громадян України повинен відповідати європейським стандартам» [1]. Цю думку він висловив і в інтерв'ю Бі-Бі-Сі, перебуваючи на 41-й сесії Всесвітнього економічного форуму в Давосі. Але наскільки вивірена і точно прорахована ця, скажемо відверто, заманлива ідея?

«Двадцятка» тому і називається світовою, що охоплює дві третини населення планети, виробляє близько 90% світового ВВП, забезпечує 80% зовнішньої торгівлі. Нині її формують члени «великої вісімки» (Велика Британія, Італія, Канада, Росія, США, Франція, Німеччина, Японія), Європейський Союз (ЄС) і ще 11 держав (Австралія, Аргентина, Бразилія, Індія, Індонезія, Китай, Корея, Мексика, ПАР, Саудівська Аравія, Туреччина). Деякі з цих країн планують у 2011 р. виробити найбільші обсяги ВВП за паритетом купівельної спроможності (ПКС): США (\$14,996 трлн), Китай (\$11,292 трлн), Індія (\$4,508 трлн), Японія (\$4,408 трлн) [2]. Замикають групу світових гігантів ПАР (\$552 млрд), Саудівська Аравія (\$654 млрд), Аргентина (\$666 млрд), Туреччина (\$992 млрд).

© ДОВБЕНКО Михайло Володимирович. Доктор економічних наук. Директор Інституту відкритої політики (Київ). 2011.

Здавалося б, достатньо Україні (з прогнозованим за ПКС ВВП у \$323 млрд¹) напружитися в 1,8 рази сильніше, щоб обігнати південноафриканських виробників, і приваблива ідея глави держави стане реальністю. Звичайно, за умови, що впродовж дев'яти років (адже курс на реформи було проголошено понад рік тому) ми будемо нарощувати здобутки, а ПАР зупиниться на теперішньому рівні. Цьому не ймеш віри, тим паче, що витіснити з «двадцятки» єдиного представника африканського континенту навряд чи хтось захоче. Якби вдалось обігнати якусь європейську державу, тоді наш прорив уже ніхто б не зупинив. Проте все набагато складніше. Майже нездійсненним виглядає прагнення обійти нашу сусідку — Польщу (\$751 млрд). Але ж після провідної європейської «шістки» великі амбіції має уряд Іспанії (\$1,440 трлн). Щоб її випередити, треба прискорити темпи економічного одужання мінімум у 4,5 разу! Не менших зусиль потрібно докласти, щоб рівень життя громадян України відповідав європейським стандартам. Спробуємо оцінити його, наприклад, за показником ВВП на душу населення: Україна — \$7,130, Польща — \$19,720, Іспанія — \$31,220. Коментарі зайві.

ЕКОНОМІЧНА ПЕРСПЕКТИВА У ДЗЕРКАЛІ ЦИФР

Наскільки реалістично змалював Президент картину нашого майбуття, продемонструють розрахунки. На думку екс-голови ради НБУ А. Гальчинського, торішній приріст ВВП у 4,2% — це «консервація нашого відставання, ... потрібно враховувати циклічну закономірність: після кризи, навіть якщо нічого не робити, підйом настає сам по собі» [3]. Безперечно, для попадання до G20 потрібна вища динаміка.

¹ За прогнозом обмінного курсу долара, у 2011 р. ВВП становитиме \$165 млрд. Гривня — друга за недооціненістю (на 51%) валюта у світі, адже долар в Україні має коштувати 3,88 UAH/USD.

У 2011 р. Кабінет Міністрів планує збільшити ВВП на 4,5%, а фахівці Європейського банку реконструкції та розвитку знижують цей прогноз до 4%, експерти лондонського Economist Intelligence Unit говорять про 3,9% (\$165 млрд). Відверто кажучи, остання цифра видається найправдивішою на початковій стадії реформ². Водночас мріяти про місце України у «двадцятці» можна, якщо в 2020 р. ВВП становитиме \$1,5 трлн, тобто, починаючи з 2012 р., щорічні темпи його приросту сягнуть 18,6%. Погодьтеся, це фантастика.

Чи маємо підстави для такого стрибка? Поміркуймо: Катар, наприклад, другий рік поспіль демонструє темп зростання ВВП у 15,9%; Азербайджан упродовж десяти років щорічно збільшує його на 13,6%; і в Україні протягом 2000–2004 рр. середньорічний ріст економіки становив 8,6% (тоді про реформи ще не йшлося, лише почали наводити порядок). Тобто за справу братися можна. Проте не можемо позбавитися природного песимізму: з одного боку, торік консолідовано роботу всіх гілок влади, з іншого — спровоковано «антиподатковий» майдан; досягнуто спільно з консервативним НБУ В. Стельмаха однозначної інфляції та кредитного голоду; сформовано базу наймасштабніших інвестиційних проєктів до 2014 р., але бракує системи стимулювання економіки; нарощено темпи будівництва об'єктів Євро-2012 і успадковано політичну заангажованість у прийнятті кадрових рішень; нафтопровід Одеса–Броди вперше за 10 років запрацював в аверсному режимі — і запроваджено дискримінаційно-корупційний підхід у розподілі квот на зерновому ринку.

Більше того, наші справи у 2010 р. унаочнюють, що таке тупцювання не мобілізує українців, а, навпаки, розслабляє і зневі-

² Цьогоріч Україна має лише розпочати впровадження низки реформ.

рює. Ми завмерли на ганебному 142 місці щодо умов ведення бізнесу, опустилися з 162 на 164 позицію в рейтингу економічних свобод³, поділивши останнє місце в Європі разом із Молдовою, з'їхали з 89 на 139 місце у глобальному рейтингу конкурентоспроможності Світового економічного форуму. За зручністю умов ведення підприємницької діяльності нас обігнали Росія, Білорусь, Узбекистан. Дійсно, вітчизняний діловий клімат не сприяє залученню іноземних інвестицій. Частка іноземного капіталу на фондовому ринку нині становить 25–30% проти докризових 70–80%. Навіть поліпшення показників на 12 позицій у рейтингу інвестиційних ризиків *Political Risk Atlas* (74 місце)⁴ не допомогло нам наздогнати жодну європейську країну. Інвестиційні ризики України знизилися завдяки відносній політичній стабільності, підвищенню стресостійкості громадян, невисокому рівневі терористичних загроз. Нерезиденти просто бояться завозити сюди капітал. Приватизація 2010 р. провалилась: обсяг угод становив лише 588 млн грн (9,3% від плану). Іноземці в приватизації участі майже не брали. Регулярно порушуються права польських інвесторів. А деякі, наприклад, німецькі інвестори VAB, фірма *Communicorp*, згортають чи продають свій бізнес в Україні. Найнеприємніше, що падіння в рейтингах нічим не виправдане, точніше нічим не компенсоване. Таким чином, наведені рейтингові дані можна інтерпретувати так: ситуація складна, і це надовго. Засоби руху до амбітної мети ілюзорні.

³ Рейтинг економічних свобод щороку складає дослідницький центр *Heritage Foundation* разом з газетою *Wall Street Journal*.

⁴ Рейтинг інвестиційних ризиків *Political Risk Atlas* будує консалтингова компанія *Maplecroft*. Експерти оцінюють гостроту суспільних конфліктів, рівень терористичних загроз, стан правової системи, стабільність режиму, ступінь адекватності місцевої влади — всього 41 індекс ризику.

Як бачимо, розрахунки, побудовані на об'єктивному аналізі потенціалу країни, навряд чи здатні або вдихнути в серця українців незбориму віру і прагнення досягти окресленої перспективи. До того ж єдності у вибудові необхідної тактики, на жаль, не видно: уряд прогнозує ріст ВВП на 2012 і 2013 рр. у 6,5% [4]. Такий темп, якщо зберегти його до 2020 р., гарантує величину продукту в \$574 млрд (у Нідерландів чи Таїланду вона й нині більша). З іншого боку, поради помічників Президента також викликають сумніви, наприклад, у точності математичного фактажу. Зокрема, у «Програмі економічних реформ України на 2010–2014 рр.» серед індикаторів успіху передбачено «приріст прямих іноземних інвестицій на \$0,5 млрд щорічно, досягнення в 2014 р. загального обсягу залучених в економіку України прямих іноземних інвестицій на рівні \$77 млрд; ... підвищення рівня продуктивності праці в сільському господарстві щонайменше на 20% до кінця 2014 р.; ... підвищення позиції України в міжнародному рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу–2012» за простотою ведення бізнесу на 40 позицій, з 142 на 102 місце із 183 країн» [5] тощо.

Навіть без калькулятора видно: а) з таким станом справ невідомо коли вдасться досягнути виголошеної мети; б) процес важкий і повільний. Формується млява економіка. Її зростання малоімовірно, особливо якщо згадати про негативну динаміку держборгу.

Отже амбітна ідея — це не конкретний реалістичний проект і не вивірена програма дій для владної команди. Надто сильні загрози і ризики стоять перед суспільством і його поводириями: дефіцит макроекономічного мислення, брак розуміння сучасних тенденцій розвитку. А воно конче потрібне, щоб уміло реалізувати потенціал України, її переваги: прекрасні чорноземи, сприятливі кліматичні умови, вигідне геострате-

гічне розташування, дешеву робочу силу з високим освітнім рівнем. Зараз вони не задіяні. А вийти з такої ситуації можна, лише принципово змінивши філософію економічної політики.

Варто починати не з того, як перерозподілити вироблене попередниками (оптимізувати медичне обслуговування чи пенсійне забезпечення), а подбати про нарощування виробництва, розвивати економіку, наповнювати бюджет. Якщо братись до реформ, то починати слід не з точкових ударів, наприклад, преференцій для суднобудування, а мінімум з п'яти фундаментальних питань, застосувати системний підхід до реалізації перспективних ідей.

АГРАРНИЙ ШЛАГБАУМ НА ШЛЯХУ ДО ЕЛІТНОГО КЛУБУ ПРОВІДНИХ КРАЇН

На жаль, досі не сформовано чіткої стратегії розвитку агропромислового комплексу, який багато років балансує у вирі незбагненної суперечності. З одного боку, маємо 70% європейських чорноземів [6], з іншого — жахливу ситуацію, в якій десятиліттями без жодної провини перебуває село.

І це при тому, що протягом 1909–1913 рр. Україна була житницею Європи. Про родючість нашої землі, багаті мінеральні поклади свідчить, зокрема, дореволюційний експорт, що складався з сільськогосподарської продукції та сировини. Втім, тоді наша структура зовнішньої торгівлі була як у типової малорозвиненої країни. За інформацією іноземного члена НАН України І.-С. Коропецького (США), 85% усього експорту України становила неперероблена, головним чином збіжжя, і перероблена, переважно цукор, харчова продукція [7]. Важливою часткою торгового балансу був експорт металургійної продукції на базі донбаського вугілля і залізної руди з Наддніпрянщини. Натомість імпорту складався переважно зі споживчих товарів (текстиль,

галантерея, шкіряні вироби), продуктів харчування (цитрусові, риба), верстатів, техніки, палива, нафти. Порівняння розподілу вітчизняної торгівлі з імперією та зарубіжжям показує, що головна частина експорту складалася з сільгосппродуктів, наприклад 75% зерна експортували до Великобританії, Німеччини, Голландії, за що Україну називали житницею Європи.

Відтоді все змінилось. І, на жаль, на гірше: землю не продають, не передають у спадок; більшість працездатних селян тікає за кордон; перманентна міграція з села в місто живить гігантський тіньовий сектор; зростають темпи вимирання сільських поселень, штовхаючи Україну до національної катастрофи; країна-експортер продовольства перетворюється на хронічного імпортера. Рівень життя на селі набагато нижчий, ніж у місті. Кричуща нерівність громадян зростає.

Таке становище — наслідок безвідповідальної агрополітики минулих десятиліть: примусова колективізація зі штучним голодомором, пропагандистський популізм радянських п'ятирічок із нічними чергами за молоком і дефіцитом м'яса, непевний політичний експромт Банкової впродовж усього періоду незалежності. Нині цю недалекоглядну політику віддзеркалює метушня з мораторієм на продаж земель сільгосппризначення. Суперечки навколо нього точаться з часу запровадження (2001). Кілька разів Верховна Рада пролонгувала цю відстрочку, і тепер вона діє до 1 січня 2012 р.

У ході дискусії йшлося навіть про непоєднані речі. Зокрема, голова Верховної Ради В.М. Литвин нещодавно висловив застереження: «Не можна пускати землю у вільний продаж ... По кожному населеному пункту треба негайно провести інвентаризацію землі ... Наступний крок — повсюдна реально ринкова оцінка землі» [8]. Як можна без купівлі-продажу визначити реальну ринко-

ву ціну? Але немає потреби забирати час на повторення популістських сентенцій. Усе одно за допомогою мораторію не досягнуто задекларованої мети: сільгоспугіддя використовують іще гірше, розбазарюють шляхом зміни призначення, перепродують, забудовують. Нечистоплотні дії навколо них породжують всероз'їдаючу корупцію. Далі так тривати не може. Мораторій треба скасовувати. З 10-річної полеміки варто викристалізувати дві думки, які лунають досить часто: реформувати аграрну сферу слід на основі ринкових відносин (хоча їх кожен розуміє по-своєму) й обов'язково використати досвід розвинених країн.

Щодо ринку. Нагадаю кілька корисних ідей, які запропонував лауреат Нобелівської премії британець Рональд Коуз⁵. Ще в 30-х рр. ХХ ст. він порушив питання: чому якась частина економічної діяльності проходить усередині фірм, що являють собою вертикальні ієрархічні структури і влаштовані за принципом прямих наказів-команд, а решту здійснюють на ринку, де на основі добровільних двосторонніх угод складаються горизонтальні відносини і все вирішують ціни? Тому, вважає він, що будь-яка форма соціальної організації — ринок, фірма, держава — вимагає немалих витрат для створення й утримання «на ходу». І діяльність ринку може потребувати видатків, що виникають у зв'язку з «використанням

⁵ Р. Коуз — відомий світові як творець ринків — запропонував сміливу ідею: ринкова конкуренція сама встановить оптимальний для економіки обсяг планування для фізично неспостережних об'єктів (електромагнітних коливань, забрудненого повітря, роботи маяків, запилення). У 40–50-х рр. ХХ ст. учений дослідив проблему державної монополії та контролю в галузі поштового зв'язку, теле- і радіокомунікацій. На його думку, причина «заторів» у радіоєфірі — відсутність прав приватної власності на електромагнітні хвилі різної частоти. Якщо їх установити, виникне ефективний ринок, і потреба в державному контролі відпаде. Р. Коуз запропонував Федеральній комісії США схему організації аукціону з продажу прав на мовлення.

цінового механізму»⁶ і згодом отримали назву «транзакційні витрати» [9].

Тепер про досвід розвинених країн. В основу економічної моделі їхньої аграрної сфери покладено ринкові відносини купівлі-продажу чітко встановлених прав власності на землю. Торгують саме цими правами, а не землею. Тобто змонтовано механізм системи власності, який юридично виражає економічний потенціал активів країни. Власність — це не самі активи, а консенсус, домовленість про те, як цими активами володіти, користуватися й обмінюватися. У процесі обміну права власності переходять до тих, для кого вони найцінніші. Їх передають, розщеплюють, комбінують, перегруповують таким чином, щоб забезпечити максимальний економічний вигаш. Створивши формалізовану систему майнових прав, у цих країнах, за влучним висловом відомого перуанського економіста Ернандо де Сото, вибудували «гідроелектростанцію капіталу ... Подібно до електричної енергії капітал не генерується, якщо бракує ключового механізму, який надає йому форми» [10]. Це первинне.

Уже потім, виходячи з національних інтересів, кожна країна запроваджує державне регулювання ринкового механізму в аграрній галузі. Зокрема, цивільний кодекс Франції передбачає можливість вилучення земельних ділянок (з виплатою їхньої вартості) у власників, які не обробляють їх, допустили зниження родючості ґрунтів або завдали своїм хазяйнуванням збитків

⁶ До транзакційних витрат належать видатки, пов'язані зі складанням проекту угоди купівлі-продажу товарів і послуг (крім ціни), веденням переговорів, забезпеченням гарантій договору, а також витрати на адаптацію і коригування договору, що виникають у разі відхилень у реалізації угоди через огріхи в договорі, помилки, упущення, непередбачені зовнішні збурення.

суспільству. У Німеччині заборонено дроблення селянських господарств у випадку зміни власників у т.ч. спадкоємців⁷. Відчуження землі можливе, коли це не суперечить суспільним інтересам. У Швеції землю можуть купити лише особи, які ведуть сільгоспвиробництво і мають необхідну фахову підготовку. В Італії конституція накладає на приватного землевласника низку зобов'язань — з метою раціонального використання землі і справедливих соціальних відносин. Тут визначено граничні розміри сільгоспволодінь по регіонах і зонах, необхідність меліорації тощо.

Тепер подивимось на ситуацію в Україні. Селяни чимось-таки володіють, але бракує процесу, який репрезентує їхню власність і створює капітал. Вони мають будинки, але не мають титулів власності; мають урожай, але без документів; землю, але без держактів. З 90-х рр. ХХ ст. вони не можуть розпорядитися своєю власністю (яку, до речі, не захищено від несанкціонованого доступу сторонніх осіб), їхню активність паралізовано. Тому наше селянство живе і працює поза офіційним законом, використовуючи для захисту і мобілізації своїх активів власні неформальні порядки, у тому числі самовільне захоплення землі. Саме відсутність репрезентацій власності пояснює, чому наш народ, який засвоїв усі цивілізаційні винаходи, від сірника до ядерних реакторів, не зміг випродувати достатньо капіталу, щоб запрацював власний капіталізм.

Хто думає, що тіньовий сектор — це щось темне і сховане далеко від людських очей, глибоко помиляється. Сама держава нині

⁷ Документальна репрезентація власності дозволяє розділити активи, не чіпаючи їх. Завдяки формалізації майнових прав одним фермерським господарством можуть володіти кілька інвесторів, які розпоряджаються своєю власністю, не зашкоджуючи цілісності ферми.

втримує селянство в позалегальному економічному світі. Це світ, де право власності на активи важко простежити і підтвердити, а юридичні норми його слабо регулюють; де потенційно корисні економічні атрибути активів не описано й не організовано; де їх не можна використати, щоб отримати додаткову вартість через різні трансакції, бо непевний і незафіксований характер цих активів залишає забагато простору для непорозумінь, плутанини, анулювання угод. Це світ, де більша частина капіталу мертва: власники позалегальних активів не мають доступу до кредиту, страховки, це вбиває будь-які стимули до інвестування.

Незважаючи на це, влада ще й не симпатизує селянам. У період фінансової кризи, а саме 13 січня 2009 р., набули чинності зміни до Закону України «Про зайнятність населення», якими до категорії зайнятого населення зараховують тепер членів приватних селянських господарств. Це 60–70% усіх працездатних сільських жителів. Замість того, щоб з'ясувати, як селяни заробляють на прожиття, спростити механізми започаткування бізнесу, запропонувати стимули для його розвитку, розгорнути державні програми підтримки сільгосптоваровиробника, безробітних виштовхнули на межу самовиживання, у тіньову сферу.

Законодавство все менше відповідає фактичному способу життя і діяльності селян. Як заявив Президент України В.Ф. Янукович 22 лютого ц.р. на засіданні Комітету з економічних реформ: «Земельні ресурси розкрадаються». Непрозорість у питаннях власності не дозволяє виявити реальних монополій. До того ж, завдяки «ціні питання» і прогалинам у законах за сумнівними земельними операціями, вигаданим переформленням об'єктів нерухомості обертаються величезні неоподатковані кошти. За неофіційними даними, щорічний тіньовий обіг на земельному ринку досягає \$50–60 млн. Правова система, яка підштовхує

одних порушувати закон, тоді як інші від цього страждають, неминуче втрачає повагу і тих, і інших. Напевно, розуміючи це, а також урахувуючи загрозливі масштаби розбазарювання землі в Київській області⁸, Адміністрація Президента в кінці 2010 р. поставила питання про притягнення 12 суддів Києва й області до відповідальності за неправомірні рішення щодо земельних питань. Але це лише дециця зусиль у правильному напрямі.

Офіційні норми права не мають сенсу, якщо поза ними мусить жити велика частина населення. Україні потрібне всеохопне формалізоване законодавство про власність, щоб капіталізм перестав бути приватним клубом олігархів і став основою масової культури. Якщо виходити з того, що система законів має відповідати способу життя і діяльності людей, то в Законі України «Про ринок земель» слід чітко зафіксувати право приватної та різних форм спільної власності на землі сільськогосподарського призначення. Це стосується фізичних і юридичних осіб, резидентів і нерезидентів України. Слід упорядкувати конкретні відносини, зробити їх передбачуваними, при цьому задаючи рамки вибору, а не визначаючи його. У жодному разі документ не можна перевантажувати абстрактними соціальними моделями й обмеженнями, щоб не знизити ефективність використання землі. Потрібен закон «Про ринок земель», який:

1) дав би можливість селянину в Західній Україні викупити право на земельну ділянку батьків, аграріям Сходу — об'єднатися, скажімо, в колективне підприємство, тим, що живуть на Півдні, — розгортати орендні відносини, а в Центрі — розвивати сімей-

ні ферми. Нехай навіть розгортається змагання, яка форма власності краще реалізує свій потенціал.

Чому обов'язково підганяти закон під чергову масовку у вигляді орендних підприємств? Як зупинити виснаження чорноземів безвідповідальними орендарями в особі агрохолдингів? Як реалізувати багату силу землеробських традицій різних регіонів? Кожному селянинові треба дати право в конкретних умовах місцевості проявити досвід і навик, щоб ефективно і продуктивно використати кожний клапоть землі. Саме такий ринковий, а не адміністративний підхід дозволить у небачених раніше масштабах вивільнити прагнення й енергію простих людей. Підтверджує це лауреат Нобелівської премії американка Еліно́р Остро́м, яка за результатами досліджень виявила, що приватна й общинна власність можуть існувати одночасно: «Цілі покоління швейцарських і японських селян (наприклад) вивчили порівняльні вигоди і витрати інститутів приватної та общинної власності на різні типи землі і використання цієї землі. Селяни обох країн зробили вибір на користь збереження інституту общинної власності як основи для землекористування та інших стільки ж важливих аспектів сільської економіки» [11];

2) сприятиме легалізації вже наявних у селян прав власності на земельні ділянки й об'єкти нерухомості. А відповідно, стимулюватиме легалізацію тіньової економіки. Законна система власності дасть достовірну інформацію та надійні адреси для збору платежів і податків, страхування і стягнення боргів, уможливить створення відповідного банку інформації для ухвалення інвестиційних рішень у таких галузях, як охорона здоров'я, освіта, податкові прогнози, екологічне планування. Звичайно, легалізація системи власності не затіняє той факт, що її, як застерігав К. Маркс, можна використати для крадіжки. Завжди

⁸ За даними правоохоронців, у Київській області понад 30 тис. га приватизовано з порушенням законодавства.

знайдуться хитрі ділки, які за допомогою документів власності обдиратимуть наївних людей. Але це не причина відкидати легальну систему майнових прав. Ми ж не забороняємо автомобілі, які теж інколи використовують у злочинних цілях.

Критики запровадження права приватної власності на землі сільгосппризначення посилаються на те, що «відкриваються перспективи загарбання за безцінь чужинцями життєвого простору українців». Не бачу логіки в забороні іноземного капіталу. Адже ми не спроможні самотужки заповнити нестачу фінансових ресурсів (потрібно близько \$90 млрд інвестицій, аби принаймні подвоїти виробництво зерна). Обмежуючи приплив іноземних інвестицій в аграрну галузь, ми, з одного боку, позбавляємо економіку можливостей зростання: на світовому ринку різко підвищується попит на продовольство, і ціни перевищують рекордні відмітки 2008 р. З іншого — спонукаємо до значного здешевлення землі (селян, які хочуть продати земельні ділянки, набагато більше, ніж українців, котрі бажають і можуть їх придбати).

Звичайно, закордонні компанії не добродійні організації, які мають тут усіх безплатно нагодувати. Вони прийдуть заробляти гроші, ставлячи за мету максимальний прибуток. Це добре, бо посилюватиме конкуренцію на вітчизняному ринку на користь споживачів аграрних послуг і сільгосппродукції. Щоб запобігти земельним спекуляціям, для іноземців варто встановити високі податкові ставки на купівлю і швидкий перепродаж землі, як і високий екологічний податок для тих, хто бажає вивезти чорнозем з України.

До заборони купівлі-продажу земель сільгосппризначення спонукає незавершеність геодезичних робіт, аерофотозйомки і комп'ютеризації реєстру речових прав. Насправді в цьому лише частина правди. Аерофотографії та реєстри всього-на-всього

дадуть органам влади відомості про фізичний стан майна; але вони нічого не скажуть про його власників і врегулювання права користуватися ним. Жодні аерофотографії й електронні реєстри не скажуть, які локальні правила закріплюють ці права, які мережі відносин їх захищають. Хоч які важливі кадастрові карти і реєстри для вимірювання і локалізації нерухомого майна, вони не підкажуть Президентові, як укласти загальнонаціональну суспільну угоду, завдяки якій можна легалізувати власність.

Доки залишатимуться перешкоди в користуванні законною системою власності, а позалегаліні норми посідатимуть місце офіційних законів, у людей не буде мотивації надавати інформацію для підтримки карт і баз даних в актуальному стані. Люди прагнуть до законної системи власності не тому, що хочуть, щоб їхню власність картографували, реєстрували й оподатковували; вони приєднуються до неї, коли економічні переваги стануть очевидними, коли переконаються у захисті своїх прав.

На агросектор справляє істотний вплив суперечність між законодавством і реальним життям. Перше змінюється надто повільно, не встигає за народною ініціативою, а влада втрачає контроль. Метою теперішньої законотворчості має бути поступове зближення офіційних і позалегаліних норм. Лише ввівши вказані норми, новий Закон України «Про ринок земель» легітимізує себе і стане юридичним правилом.

Так може статись, якщо Президент В.Ф. Янукович запропонує єдину загальнонаціональну суспільну угоду про власність. Сподіваємося, це відбудеться після усвідомлення психологічних і соціальних особливостей життєдіяльності селян — вірувань і традицій, очікувань і порядків, намірів і правил за допомогою юристів, які формалізують таку суспільну угоду. Щоб

провести аграрну реформу, потрібна сильна політична воля і підтримка людей. Цей процес має очолювати особисто глава держави, попередньо виробивши дієву політичну стратегію реформи. І хоч зазначену трансформацію не зробити за рік (це тривалий процес), лише завдяки їй можна розраховувати на поступ у напрямі до світової «двадцятки».

НЕЗАТРЕБУВАНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ

Україна має чудове географічне розташування: перехрестя транспортних і торгових шляхів Європи й Азії; вихід до двох морів на Півдні; річкові артерії, які з'єднують нас із європейськими країнами⁹. Транзитний потенціал дає можливість широко розвивати всі види транспорту: маємо 19 з 40 чорноморських портів, найдовшу прибережну лінію, 169,5 тис. км автомобільних шляхів сполучення, 2,2 тис. км річкових артерій, 21,9 тис. км залізничних колій, 35 тис. км газо- і 5 тис. км нафтопроводів. Ратифікація Верховною Радою підписаного 24 вересня 2010 р. Протоколу про приєднання до Договору про заснування Енергетичного співтовариства може забезпечити економічний трамплін на європейській енергоринок.

Унікальність розташування України полягає в тому, що в результаті тектонічного зсуву у світових подіях, який стався протягом останніх десятиліть, вона лежить між двома глобальними системами: євроатлантичною та євразійською. Першу представляють Європейський Союз і НАТО, а другу — Євразійська економічна співдружність (Росія, Білорусь, Киргизія, Казахстан, Таджикистан). А отже, у справі інтеграції Балто-Чорноморсько-Каспійського регіону в євроатлантичний простір Україні відве-

⁹ Дунай становить національну частину сьомого міжнародного транспортного коридору.

дено центральну роль через значний транзитний потенціал.

Чи враховує вітчизняне керівництво вказані геоетнономічні реалії? Вважаю, ні. Це доводить загадкова, не до кінця усвідомлена владою зовнішня політика. Таке враження, що проголошений «позаблоковий статус» замість більшої зовнішньоекономічної маневреності приніс щось протилежне — пасивність у міжнародній політиці, ігнорування трансрегіональних форумів та ініціатив, позицію аутсайдера ключових континентальних процесів. Доволі негнучка й економічно ризикована, особливо у стратегічній перспективі, політика проявляється в розбалансованості інтересів геополітики і геоетнономіки, політичних і енергетично-транспортних проектів у Європі та Євразії. У стратегії ЄС у Чорноморському регіоні практично не знайшлося місця для України. Наша самоізоляція від участі в розв'язанні проблем європейського континенту призвела до того, що підсумкова резолюція Енергетичного саміту (4 лютого 2011 р.) практично не зачепила ключову для України газову проблему — залучення інвестицій європейських корпорацій у модернізацію української газотранспортної системи.

Істотно знижено роль Ради національної безпеки. Під керівництвом В.Ф. Януковича вона так і не стала органом, який виявляє загрози, пропонує заходи для їх нейтралізації, координує діяльність органів виконавчої влади у цій сфері. За таких умов зростає зношеність інфраструктури транзитної держави, річкові артерії використовують лише на 4%, великим залишається від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі.

Для реалізації потужного транзитного потенціалу України, впровадження інвестиційних проектів, а значить, нарощення темпів виробництва ВВП потрібно:

1) формувати позитивний інформаційний імідж держави, не забуваючи при цьому, що відсутність значних досягнень

на шляху системних перетворень, які в ході передвиборної кампанії проголосив В.Ф. Янукович, викликала розчарування європейського політикуму;

2) сконцентруватися на веденні конструктивного діалогу з ЄС і країнами-сусідками, виступати з чіткими і продуманими пропозиціями щодо торгово-економічно-комунікаційної співпраці;

3) підвищити функціональність митного механізму¹⁰;

4) популяризувати країну в аспекті туризму. Уряд повинен боротися за туристів, а також за додатковий дохід, який вони можуть принести. Важливим кроком стало скасування візового режиму для багатьох держав, включаючи країни ЄС, США, Канаду, Швейцарію, Японію. Нині одного стрімкого розвитку інфраструктури до ЄВРО–2012 недостатньо. Якщо уряд не знайде ефективного способу підтримати стабільний туристичний потік, то після чемпіонату Україна залишиться з напівпорожніми готелями і зонами відпочинку.

Усе вище сказане вимагає від Президента і його команди, з огляду на економічну вигоду і стратегічний розрахунок, негайно взятися за формування цілісної зовнішньополітичної концепції з чітким вибором пріоритетів.

Як не дивно, але навіть у нинішній ситуації є критерій, за яким Україна вже значиться у двадцятці провідних держав. Це — освітній рівень. У 20-у виданні Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) — Доповіді про розвиток людини «Реальне багатство народів: шлях до

¹⁰ Українські митники грішать тим, що подеколи самочинно і доволно збільшують розмір митної вартості окремих товарів у п'ять-шість разів. Нещодавно на це вказував посол Франції, а МЗС України отримало скаргу Ліберії по лінії Міжнародної морської організації з приводу корупції та сваволі з боку контрольних органів українських портів.

розвитку людини» Україна за індексом освіти посідає 18 місце (0,795), випереджаючи, зокрема Іспанію (22 місце з індексом освіти 0,781), Велику Британію (24 місце, 0,766), Францію (27, 0,751), Польщу (30, 0,728), Італію (32, 0,706), Росію (53, 0,631). Світовий індекс освіти — 0,436, тобто Україна його перевищує в 1,8 разу.

Це добре, але як ми скористалися цією конкурентною перевагою, що вона дала державі? Несистемність підходу до її реалізації перетворила Україну на постачальника кваліфікованої та водночас дешевої робочої сили¹¹. У важкі 90-і рр. ХХ ст. наші громадяни масово виїжджали за кордон; застосувавши знання, зуміли адаптуватись там і навіть можуть утримувати рідних на батьківщині. У 2010 р. вони перерахували в Україну \$10 млрд. За даними українського представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ), це у 5 разів перевищує обсяг прямих іноземних інвестицій за минулий рік [12]. У Національному форумі профспілок України доводять, що «наші співвітчизники складають понад 10% усіх мігрантів у світі. З 28 млн працюючого населення України 7 млн — нелегальні «заробітчани» [13]. Україна втрачає свій інтелектуальний капітал.

Статистичний аналіз економічного впливу міграції в 15 країнах-членах ЄС у 1991–1995 рр. засвідчив, що збільшення частки мігрантів у загальному населенні країни на 1% забезпечує 1,25–1,5% приросту ВВП. А, наприклад, в Іспанії 30% усього приросту ВВП у 1996–2006 рр. забезпечили іммігранти. Те саме джерело дало половину профіциту іспанського бюджету [14]. Виникає резонне запитання: хіба можна ввійти до світової «двадцятки», якщо українці своїми інтелектом і працею збільшують ВВП чужих держав? Ніколи!

¹¹ В Україні зарплата в собівартості становить нині лише 8–10%, а в Європі — понад 30%.

Необхідно терміново зробити дієвим важелем економічного зростання таку важливу конкурентну перевагу України, як високий освітній рівень. Адже комбінація чинника природного скорочення населення з масовим відпливом за кордон молодих і кваліфікованих осіб призводить до:

— катастрофічних темпів старіння і зниження кількості населення;

— браку робочої сили в розмірі 1,5–2 млн осіб [15];

— розширення тіньового сектору внаслідок нелегальної передачі зароблених за кордоном коштів у більших розмірах, ніж їх надсилають через банківську систему.

Належить скласти баланс трудових ресурсів, а потім вжити невідкладних і водночас продуманих, науково обґрунтованих заходів щодо закордонного і внутрідержавного аспектів цієї конкурентної переваги.

Перше завдання полягає в тому, щоб ратифікувати європейські документи, які підвищать захищеність українців за кордоном; прийняти нові закони про соціальний і правовий захист іммігрантів; на переговорах з ЄС про асоціацію добитись поступової інтеграції ринків праці (вийти на затвердження ЄС офіційної квоти для українських заробітчан, як це свого часу зробили Центральна Європа і Балтія); відкрити додаткові консульські пункти в тих регіонах ЄС і Росії, де розселилось найбільше українців.

Друге завдання стосується розроблення програм повернення співвітчизників, які працюють за кордоном. Для цього слід припинити тиск на малий і середній бізнес, який може упродовж року-двох запропонувати нові високооплачувані робочі місця; сформувати прийнятну систему страхування і накопичувальних пенсійних фондів, що сприятиме підвищенню соціальних стандартів до європейського рівня; розробити механізми вирівнювання диспропорцій на ринку праці. Тоді, повернувшись на

рідну землю, заробітчани ввіллються до легального сектору економіки.

Рівень і кваліфікація робочої сили — вирішальна умова входження України через 10 років до двадцятки найрозвиненіших країн. А міграційні процеси — це реальність, яку потрібно спрямувати в максимально кероване русло. Водночас слід визнати, що хоч керована міграція — це благо, але його плодами владній команді ще треба навчитися грамотно користуватись.

Особливого значення ідея В.Ф. Януковича набуває на рівні місцевої самоврядної організації, де головна проблема комунальної влади — брак фінансових ресурсів. Саме на місцевій адміністрації лежить основне навантаження щодо реалізації більшості соціальних проектів. За бюджетною системою, грошове забезпечення на місцях настільки непередбачуване і залежне від рішень центральних інституцій, що органи самоврядування не можуть і не мають права розглядати власні бюджети до остаточного прийняття бюджету державного. Відповідно до ст. 94 Бюджетного кодексу, фінансовий норматив бюджетної забезпеченості визначають поділом фінансових ресурсів, спрямованих на реалізацію бюджетних програм, на кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг. Це означає, що базою розрахунку виступає не вартість виконання функцій, а виділена державою частка консолідованого бюджету, яка, зазвичай, покриває лише так звані «захищені» статті — заробітну плату, утримання приміщень тощо. За таких умов говорити про «вільне використання» власних адекватних грошей не варто. Наше законодавство не передбачає механізму і процедури розрахунку витрат, необхідних для виконання делегованих повноважень, у держбюджеті бракує статті про трансферт органам місцевого самоврядування на виконання делегованих повноважень або виділення на такі

цілі певних податків (частини податків). За різними оцінками обсяг доходів місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів становить лише 1–3%.

Бюджетний кодекс України розглядає видатки на фінансування органів місцевого самоврядування як «перший кошик», тобто видатки, які визначає і регулює держава. Брак фінансів у кошику компенсують державні субсидії, у органів місцевого самоврядування, у яких доходи перевищують розрахунки, «зайві» надходження вилучає Міністерство фінансів. Вітчизняна бюджетна система сформована так, що процедури бюджетного вирівнювання стосуються не лише «більш слабких» органів місцевого самоврядування, а всіх без винятку. Це – відверте порушення вимог Європейської хартії місцевого самоврядування (Хартії¹²).

В Україні існують системні проблеми щодо впровадження положень Хартії. Закони і статті Конституції, що стосуються місцевого і регіонального самоврядування, часто нечіткі, виконуються погано. За останні три роки законодавчі негаразди і безлад на практиці призвели до серйозного дефіциту демократії та законності. Восени стурбованість цими питаннями тільки посилилась після сумнівної виборчої кампанії до місцевих органів влади. Назріла нагальна потреба в:

- переході до загальноєвропейської концепції самоврядування як права місцевих влад;
- упорядкуванні системи делегування повноважень;
- формуванні такої бюджетної системи, яка забезпечить реальну здатність місце-

¹² Вступаючи до Ради Європи 9 листопада 1995 р., Україна взяла зобов'язання щодо розвитку місцевої та регіональної демократії, ратифікувавши Європейську хартію місцевого самоврядування. Проте значну частину їх повністю або частково не виконують.

вого самоврядування діяти автономно і під власну відповідальність;

– зняті зайвої деталізації структур і механізмів, щоб дати можливість законодавцю вдосконалити систему і вчасно виправляти помилки.

Чим більше децентралізованою буде Україна і в плані розподілу бюджету, і в плані повноважень, тим розвиненішою і сильнішою стане економіка, тим ближче буде до світової «двадцятки».

Питома вага виробництва з високим рівнем доданої вартості в нас хронічно мізерна. Основний експорт з України припадає на продукти низького рівня оброблення. Але сильна залежність від продуктів і товарів з невеликою доданою вартістю і значною енергомісткістю, наприклад металургійної та хімічної продукції, роблять економіку чутливою до коливань на зовнішніх ринках. До того ж залишається надто регульованою, фактично пострадянською, дозвільна система.

Потрібне фахове проведення фундаментальних структурних реформ, і тоді Україна зможе реалізувати свій потужний потенціал. Це слід робити шляхом встановлення балансу між державною участю і ринковим регулюванням. Міжнародний досвід свідчить:

а) протягом минулого сторіччя розширювалась регулятивна і контрольна роль держави в соціальній та економічній сферах. І тут не обов'язкова висока концентрація власності в руках держави [16]. Так, наприклад, за обсягом державної участі в економічному житті Швеція посідає перше місце у світі. Там уряд впливає на економіку в основному через систему економічних важелів. Головний із них – державний бюджет. Або підхід ЄС. Він не має у своїй власності жодного підприємства і зумів налагодити оптимальні процедури економічного регулювання;

б) універсального правила регулювання економікою не існує. Державне регулювання в розвинених країнах зі зрілими ринковими відносинами спрямоване в основному на концентрацію капіталу і конкуренції, щоб пом'якшити економічні і соціальні наслідки монопольної практики.

Основним видом порушення в Україні впродовж багатьох років залишається зловживання монопольним становищем. Майже половина цих порушень має місце на регульованих ринках природних монополій. Це наслідок того, що монопольний сектор значний, а механізми державного регулювання його роботи — недостатньо ефективні. У багатьох випадках державні органи, які відповідають за розвиток економіки, окремих галузей і регіонів, практично самоусунулися від розвитку конкуренції. До речі, майже 23% всіх порушень конкурентного законодавства за останні 5 років становили антиконкурентні дії органів влади й самоврядування [17].

Тому існує необхідність здійснення скоординованої на загальнодержавному рівні роботи з активізації діяльності вповноважених органів виконавчої влади щодо подальшого обмеження монополізму й розвитку конкуренції. Україні потрібні, по-перше, законодавче усунення дублювання функцій Антимонопольного комітету України й органів-регуляторів у сфері природних монополій, телекомунікацій, органів державного контролю за цінами; по-друге, запровадження нагляду на основі оцінення ризиків. Це — перспективний і пріоритетний напрям роботи, насамперед, Держфінпослуг.

Ураховуючи міжнародні зобов'язання України у зв'язку зі вступом до Світової організації торгівлі (СОТ) й інтеграцією в ЄС, гнучкішим, на вищому інтелектуальному рівні має бути стимулювання тих напрямів економічного розвитку, які мають для економіки значні позитивні екстерналії та дозволять отримати додаткові конкурентні

переваги в майбутньому. Адже СОТ і ЄС запровадили обмеження державної підтримки підприємств з метою недопущення порушень конкурентного середовища на міжнародному рівні.

Упродовж 2004–2009 рр. в Україні домінувала селективна підтримка фірм. При цьому обсяг субсидій залежав у першу чергу від проблемності галузі, а не від її перспективності. Понад половину всієї державної підтримки отримує вугільна промисловість, з роками дотація зростає. Для України як члена СОТ ця тенденція негативна, оскільки такі великі обсяги підтримки для покриття собівартості продукції інші члени СОТ можуть розцінити як захід, який завдає їм значної шкоди. А тому існує високий ризик проведення проти нашої вугільної промисловості антисубсидійних розслідувань. Зразком для нас має стати ЄС, де ще кілька років тому теж спрямовували значні кошти на проведення реформ у вугільній промисловості. У 2003 р. Польща, зокрема, виділила на це з бюджету €4 млрд, велику частину яких, як і в Україні, було спрямовано на покриття собівартості продукції галузі. Але в сусідів за результатами надання такої підтримки закрито найбільш проблемні шахти, таким чином усунуто підґрунтя для корупції.

Позитивним прикладом державної підтримки підприємств слугують Німеччина і Франція. Тут активно використовують такі економічні інструменти, як одноразова допомога окремим підприємствам у сумі, не більшій за €500 тис.; державні гарантії за банківськими кредитами; субсидовані відсоткові ставки за кредитами; субсидовані відсоткові ставки за кредитами для виробництва «зелених» продуктів; державне сприяння ризиковому капіталу; спрощення процедури страхування експортних кредитів. Найчастіше дозволеною вважають державну підтримку малих і середніх компаній. В Україні саме вони, маючи низький

кредитний рейтинг, рідко здобувають фінансову підтримку для розвитку міжнародного напрямку в бізнесі.

Зміну акцентів державної підтримки як інструменту економічної політики варто спрямовувати на подолання провалів ринку, проведення структурних реформ, а не на «втримання на плаву» проблемних підприємств і галузей. Слід широко використовувати потенціал дозволених СОТ засобів стимулювання товаровиробників (зокрема, підтримки науково-технологічних розроблень, відновлюваної енергетики, енергоощадження, захисту довкілля, допомоги малим і середнім підприємствам), які можуть дати поштовх до інноваційного розвитку економіки.

ВИСНОВКИ

Зазначені питання не просто важливі, вони — базові, формують європейський зміст реформ. Без реалізації якогось із них Україна не зможе ввійти до двадцятки найрозвиненіших країн. Це підтверджують і результати першого року президентства В.Ф. Януковича. Післякризовий період так і не посприяв зростанню. Країна практично не наблизилась до «двадцятки», хоча і немає ілюзій з приводу того, що це можна здійснити помахом чарівної палички. Ми втрачаємо час, бо саме в період виходу з кризи є реальна можливість переконати людей у вигірній стратегії реформ, допомогти їм вибратися з тіньової економіки. Залишається високим рівень невизначеності в макроекономіці. Попри розпочату адмінреформу, ієрархічна піраміда не пристосована до викликів завтрашнього дня. Українська зв'язок із державою. Нав'язано стиль управління, неефективність якого вже довела економічна наука.

Проте сама по собі ідея Президента має право на життя. Більше того, за продуманої організації справи вона могла б започаткувати процес національної консолідації, на-

віть стати складником нашої національної ідеї. На жаль, цього не буде, тому що:

1) не проаналізовано результати роботи за минулий рік. Не уточнено й не вдосконалено базових критеріїв і параметрів, на підставі яких суб'єкти господарювання, обласні адміністрації, інші органи влади будуватимуть логіку поведінки до 2020 року. Тим паче, що вони більш-менш розуміють, як мобілізуватись, лише до 2014 р. А що далі? Комітет з економічних реформ розробив програму економічних перетворень тільки на 2010–2014 рр.;

2) окрім ретельного вивчення реального стану справ, ідея потребує народної підтримки. Цього зараз немає, а тому не спостерігається серед людей і віри у проект Президента. Потрібне точне розуміння стратегії, єдиної тактики, акцептованих з точки зору критеріїв досягнення результату. Адже все можна поррахувати, зважити, оцінити в конкретних обчислювальних показниках. Прив'язавши до них діяльність, легко переконатися в динаміці розвитку галузі і персональній відповідальності чиновника за неї. Такі критерії оцінювання досить чітко визначені і прозорі. Застосувавши їх, слід розробити план дій і механізм моніторингу реалізації президентської стратегії;

3) немає відкритості, транспарентності¹³ організаційно-економічної політики, знижується довіра до влади. Президент і його команда мають указати різним групам населення на вигоди, які ті отримають від реформи;

4) керівництво байдуже до успіхів людей, не видно підтримки найсміливіших і спритних. Не зібрано всіх прикладів ефективного розвитку. Якщо їх не аналізують,

¹³ У цьому випадку транспарентність — це ясність, зрозумілість процесу, що відбувається. Тобто організація такої політики, що характеризується достатністю точної інформації, оброблених даних, на основі яких економічні та соціальні суб'єкти формують свої поведінку й очікування.

не систематизують, то стратегія розвитку не має реального підґрунтя. Усі навколо мають бачити, що українське суспільство сконцентроване на подоланні кризи, а не спаралізоване внутрішніми суперечками;

5) немає діалогу Президента з представниками різних верств бізнес-середовища, до реалізації перспективної ідеї не залучено ті сектори економіки, які сьогодні слабо чи зовсім не задіяні в цьому процесі. Бракує публічного інформування, аби громадськість краще розуміла процес у цілому;

6) теперішня економічна турбулентність не спонукає до чіткої координації законодавчої праці у Верховній Раді й діяльності всіх органів виконавчої влади. Непрозорість (нечіткість) критеріїв, неузгодженість різних правових актів і заходів економічної політики унеможливають формування стійкого інституціонального середовища для розвитку конкурентного ринку, широкого виходу суб'єктів господарювання на глобальні конкурентні ринки.

Конкретна мета–2020 вимагає від В.Ф. Януковича рішучості в її досягненні. До кожного її структурного компонента (маяка) має бути реальна дія, до критерію — точна оцінка, а то й кадрові рішення. При цьому лише послідовність Президента зніме їх неприховану політичну ангажованість. Організувати реалізацію амбітної мети зможуть тільки фахівці високої кваліфікації. Водночас невиконання зазначених індикативних критеріїв уже не далі як через два роки поставить главу держави перед вибором — продовжувати рух обраним курсом чи визнати необхідність у зміні пріоритетів. Не важко уявити, як поведе себе суспільство, у якому невдоволення стає масовим і повсюдним.

Запропонований перелік заходів не претендує на повну вичерпність — надто вже складна і суспільно чутлива реформаційна діяльність. Проте реалізація викладених

пропозицій дасть змогу істотно підвищити ефективність економічного механізму держави, а рішучість і оперативність владної команди сприяли б енергійному рухові до заявленої мети.

І наостанок. Попередня влада країни неодноразово намагалася провести економічні реформи. Можливо, ще хтось пам'ятає «10 кроків назустріч людям» чи «Український прорив: для людей, а не для політиків». Нічого не вийшло, бо ініціатори так і не збагнули глибоку філософію змін фундаментальних відносин у суспільстві — відносин власності (лише 25 з 200 країн світу продукують стільки капіталу, щоб повною мірою скористатися світовим розподілом праці). Тому Президент В.Ф. Янукович, якщо він таки має на меті реалізувати амбітну ідею, не уподібнившись до попередників із їхніми нездійсненими обіцянками, повинен справами доводити прогрес у реформах — новаторськими починаннями, яскравими прикладами розвитку нових виробництв, технологій, бізнесових напрямів.

1. Виступ Президента України Віктора Януковича на II засіданні Комітету з економічних реформ // <http://www.president.gov.ua/news/17301.html>.
2. Наведені дані — прогнозні значення ВВП на 2011 рік. Джерело: Прогноз для 83 країн // Український тиждень. — 2010. — № 25. — С. 79–87.
3. *Гальчинський А.* Треба усвідомлювати безперспективність політики стимулювання експорту за рахунок заниженого курсу гривні // Дзеркало тижня. — 2011. — 29 січня. — С. 7.
4. *Хомяков В.* Бюджет ручного керування // Контракти. — 2011. — № 1–3(972–974). — С. 6.
5. Програма економічних реформ України на 2010–2014 рр. // <http://www.president.gov.ua/news/17301.html>.
6. *Козаченко Л.* 70 відсотків європейських чорноземів знаходяться в Україні // Країна. — 2010. — № 41(44). — С. 11.
7. *Коропецький І.-С.* Дещо про минуле, недавнє минуле та сучасне української економіки. — К.: Либідь, 1995. — С. 66–67.
8. О продаже земли // Статус. — 2011. — 17 января. — С. 7.
9. *Довбенко М.* Теорема Коуза, Кіотський протокол та екологічні інвестиції для України // Економіка України. — 2009. — № 11. — С. 65–75.

10. *De Como E.* Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше. — К.: Ніка-Центр, 2009. — С. 50, 51.
11. *Ostrom E.* *Governing the Commons: The Evolution of Institutions For Collective Action.* — Cambridge: Cambridge University Press, 1990. — Р. 61.
12. Магія цифр // Статус. — 2011. — 31 янв. — С. 7.
13. *Якибчук М.* Нація мигрантів // Профіль. — 2008. — № 36(55). — С. 28.
14. *Приходько О.* Європейська міграція в цифрах та узагальненнях // Дзеркало тижня. — 2008. — 4 жовт. — С. 11.
15. *Надрага В.* Трудова міграція: виклики для України // Дзеркало тижня. — 2011. — 12 лютого. — С. 8.
16. *Довбенко М.* Приватизація: мета чи інструмент економічної політики? // Вісник Національної академії наук України. — 2010. — № 8. — С. 20–29.
17. *Костусев О.* Політика захисту конкуренції в Україні: проблеми й шляхи їх вирішення // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. — 2010. — № 4. — С. 15.

М. Довбенко

ЧИ ПОТРАПИМО У СВІТОВУ «ДВАДЦЯТКУ»?
Критичний погляд на орієнтири вітчизняної
економічної стратегії

Резюме

Автор статті проводить економічний аналіз амбітної ідеї Президента В.Ф. Януковича про входження України через 10 років до елітного клубу 20-ти

найбільш економічно розвинених світових держав (G20). З'ясовано, які фактори перешкоджають досягненню такої мети, окреслено основні шляхи реалізації господарського потенціалу України та її конкурентних переваг. З урахуванням реалій економічного життя нашої країни запропоновано систему заходів, спрямованих на підвищення темпів виробництва ВВП.

Ключові слова: адмінреформа, Світова організація торгівлі, економічна турбулентність, земельні ресурси, транзитний потенціал, трансакційні витрати.

М. Dovbenko

WILL WE GET TO WORLD «TOP TWENTY»?
Critical view of home economical strategy landmarks

Abstract

The author holds economy analysis of President Viktor Yanukovich's ambitious idea about Ukraine's entering in 10 years to elite club of 20 the most economically developed world countries (G20). The factors hampering approach to such aim are found out; the main means for Ukraine's economy potential and competition assets realization are outlined. Taking into account home economical realia, the system of moves directed onto increase of gross domestic product making rate is proposed.

Keywords: administrative reform, World trade organization, economy turbulence, land resources, transit potential, transaction outcomes.